

Skadeståndsberäkning när reparationskostnad överstiger värdeminskning

MARCUS RADETZKI*

1. Inledning

Enligt en väl etablerad princip äger den som drabbats av partiell skada på egendom¹ rätt till skadestånd motsvarande kostnaden för reparation, dock ej utöver det skadade föremålets värde efter avdrag för eventuellt restvärde.² Detta utgör emellertid endast en huvudregel som kan sättas åt sidan om det föreligger särskilda skäl. Frågan om vad som egentligen krävs för att särskilda skäl ska anses vara för handen har emellertid, med något enstaka undantag, inte behandlats i rättspraxis. I NJA 2016 s 945, som i det följande ska göras till föremål för analys och utvärdering, behandlas emellertid denna principiellt viktiga frågeställning.

2. Bakgrund: härskande principer för beräkning av skadestånd avseende partiell skada på egendom

2.1 Allmänt

En grundläggande utgångspunkt vid beräkning av skadestånd är att den skadelidande äger rätt till full ersättning för sin skada.³ Enligt 5 kap 7 § första

* Professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

¹ En partiell skada på egendom utgör en skada som kan repareras. Som synonym nyttjas stundom termen delskada. Se Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 116.

² Restvärdet utgör det värde som egendomen betingar efter inträffad skada. Se Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 116.

³ I fråga om principen om full ersättning kan hänvisning göras till Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, 2012, s 16 f med vidare hänvisningar.

punkten SKL⁴ ska ett skadestånd avseende sakskada motsvara ”sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning”⁵. Vid totalskada ska ersättningen motsvara sakens värde. Att det åsyftade värdet härvid i första hand utgörs av den skadade egendomens återanskaffningsvärde, det vill säga nypris för motsvarande egendom med avdrag för ålder och bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet,⁶ får anses vedertaget. I undantagsfall utgörs det relevanta värdet emellertid av egendomens försäljningsvärde, det vill säga det högsta pris för vilket egendomen hade kunnat säljas,⁷ nämligen om detta värde överstiger återanskaffningsvärdet eller om skadad egendom är unik såtillvida att den inte är möjlig att återanskaffa.⁸

Vid partiell skada på egendom brukar skadeståndet i stället bestämmas till ett belopp som motsvarar kostnaden för reparation.⁹ Skadevållaren är emellertid inte skyldig att utge mer än vad som motsvarar marknadens lägsta pris för en fullgod reparation. Den skadelidande som väljer en dyrare reparation får således själv bära merkostnaden härför.¹⁰

Om den skadade egendomen trots reparationen minskat i värde stadgas uttryckligen i 5 kap 7 § första punkten SKL att den skadelidande är berättigad till ytterligare ersättning härför.

Det kan naturligtvis också vara så att den skadade egendomens värde efter genomförd reparation överstiger värdet före skadan. Detta kan exempelvis vara fallet när begagnade reservdelar inte funnits att tillgå med följd att gamla slitna delar bytts ut mot nya. Att sådan värdeökning kan föranleda avdrag från ersättningen får, även utan explicit stöd i 5 kap 7 § första punkten SKL, anses klart.¹¹

⁴ Skadeståndslag (1972:207).

⁵ Härutöver skall ersättning enligt stadgandets andra punkt betalas för ”annan kostnad till följd av skadan” samt enligt tredje punkten för ”inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet”.

⁶ En synonym term utgörs av egendomens dagsvärde. Sistnämnda term nyttjas i Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 99 ff.

⁷ En synonym term utgörs av egendomens marknadsvärde. Se Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 109.

⁸ Se Högsta domstolen i NJA 2015 s 199 punkt 6–9.

⁹ Se exempelvis Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen. En kommentar, 5 uppl, Stockholm, 2014, s 386.

¹⁰ Se Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 117.

¹¹ Se NJA 1955 s 89 II samt härtill, Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, 9 uppl, Stockholm, 2014, s 387 f samt Radetzki, En konkret fråga om skadevärdering i rättsvetenskaplig belysning, Essays on Tort, Insurance, Law and Society in Honour of Bill W. Dufwa, Volume II, Stockholm, 2006, s 922 f.

2.2 Närmare om situationer där reparationskostnaden överstiger den värdeminskning som uppkommit till följd av skadan¹²

Åtskilliga rättsfall ger emellertid vid handen att reparationskostnad ersätts endast i den mån denna kostnad är lägre än det skadade föremålets värde just före skadan efter avdrag för eventuellt restvärde.¹³ Detta torde sålunda kunna anses utgöra en huvudregel,¹⁴ som på ett naturligt sätt motiveras av hänsyn till den skadeståndsskyldiges berättigade krav på rättssäkerhet eller, mera konkret, att denna inte skall behöva utge överkompensation.¹⁵ Till stöd denna huvudregel brukar även NJA 1971 s 126 åberopas. Detta avgörande stödjer mycket riktigt den anförda regeln. Samtidigt ger det emellertid vid handen att denna regel inte nödvändigtvis upprätthålls i alla lägen.

NJA 1971 s 126 gällde skadestånd avseende en skadad bil. Bilens ägare (X) yrkade skadestånd med cirka 2.600 kr, vilket motsvarade kostnaden för att reparera bilen. Skadevällaren medgav ersättningskyldighet med endast 900 kr, vilket motsvarade den skadade bilens värde efter avdrag för föreliggande restvärde. Högsta domstolen framhöll att en ”jämförelse mellan de helhetsresultat, till vilka de båda i målet åberopade beräkningsmetoderna leder, ger vid handen, att det skulle ha ställt sig betydligt billigare, om [X] i stället för att låta reparera bilen anskaffat en likvärdig bil. Sådana omständigheter har ej förebragts i målet att [X] likväl kan anses ha varit berättigad till ersättning på grundval av reparation av bilen.”

Trots att reparationen blivit dyrare än återanskaffning av en likvärdig bil ville Högsta domstolen sålunda inte helt utesluta möjligheten till full reparationskostnadsersättning. Härför fordras emellertid att den skadelidande kan uppvisa särskilda skäl,¹⁶ vilket den skadelidande i det aktuella fallet ej förmodade göra. I fråga om de krav som uppställs för att särskilda skäl ska anses föreligga ger NJA 1971 s 126 emellertid inte någon ledning.

¹² Detta avsnitt baseras på Radetzki, *Skadeståndsberäkning vid sakskada*, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 124 ff.

¹³ Från Högsta domstolens praxis, se NJA 1936 s 693. Från hovrättspraxis kan hänvisning göras till FFR 1953 s 253 och FFR 1972 s 110.

¹⁴ Se Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, Uppsala, 1993, s 488; Ekstedt, *Skadeståndsrätt*, 8 uppl, Stockholm, 2001, s 132; Hellner & Radetzki, *Skadeståndsrätt*, 9 uppl, Stockholm, 2014, s 385 samt Roos, *Ersättningsrätt och ersättningsystem*, Stockholm, 1990, s 272.

¹⁵ Se Radetzki, *Skadeståndsberäkning vid sakskada*, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 127.

¹⁶ Se Hellner & Radetzki, *Skadeståndsrätt*, 9 uppl, Stockholm, 2014, s 385. Jfr Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, Uppsala, 1993, s 488.

Viss ledning i detta avseende ger däremot NJA 2001 s 65 I och II. I dessa båda fall utdömde Högsta domstolen skadestånd motsvarande kostnaderna för veterinärvård avseende skadade sällskapsdjur (katt respektive hund), trots att dessa kostnader (cirka 5.000 kr avseende katten respektive 17.000 kr avseende hunden) vida översteg de behandlade djurens ostridiga värde (100 kr (katten) respektive 6.000 kr (hunden)). Avgörandena motiverades med att sällskapsdjur inte fullt ut kan likställas med annan egendom och att det därför kan anses rimligt att ägare söker vård för djuret även om kostnaden härför kan beräknas komma att överstiga djurets ekonomiska värde. Till detta kom att veterinärintsätserna varit medicinskt välgrundade och att de kostnader som nedlagts inte kunde anses omotiverade. Inte heller kunde de nedlagda kostnaderna anses överstiga vad en djurägare normalt kan antas vara beredd att acceptera under motsvarande omständigheter.

2001 års avgöranden ger således vid handen att särskilda skäl att döma ut reparationskostnadsersättning som överstiger det skadade föremålets värde efter avdrag för eventuellt restvärde kan föreligga när det är fråga om skada på sällskapsdjur. Det krävs emellertid att kostnaderna varit skäliga. Vårdinsatserna får varken till art eller omfattning ha varit ogrundade. Inte heller får kostnaderna i alltför stor utsträckning ha överstigit det ifrågavarande djurets värde. Det nu sagda ger vid handen att avgörandenas räckvidd av allt att döma är begränsad. För en mera exakt bestämning härav fordras emellertid svar på ett flertal olika frågor. Hur ska begreppet sällskapsdjur definieras? Hur pass goda måste möjligheterna till framgångsrik reparation ha varit? Hur omfattande kan skadeståndet tillåtas bli? Något svar på dessa frågor har Högsta domstolen inte levererat.

I fråga om den skadelidandes möjlighet att erhålla reparationskostnadsersättning som överstiger den skadade egendomens värde efter avdrag för eventuellt restvärde när skadan träffat annan egendom än sällskapsdjur kan NJA 2001 s 65 I och II inte anses ge någon ledning alls.

3. NJA 2016 s 945

Viss ledning i detta avseende ges emellertid i NJA 2016 s 945.

3.1 Bakgrund

J orsakade i augusti 2007 av oaktsamhet en omfattande brand i en ekonomi- och stallbyggnad på Håckeberga Säteri i Skåne. Större delen av byggnaden,

som utgjorde en av flera byggnader på fastigheten, var uppförd under andra halvan av 1800-talet. J:s handlande omfattades av en ansvarsförsäkring som meddelats av Folksam.

Vid tidpunkten för branden var fastigheten försäkrad hos Länsförsäkringar som med anledning av skadan bland annat betalade ut cirka 3.800.000 kr avseende kostnaden för reparation av den skadade byggnaden.

Länsförsäkringar väckte därefter regresstalan mot J för att få ut ett skadestånd som svarar mot den nämnda försäkringsersättningen. J motsatte sig att ersätta skadan på byggnaden med mer än 1.500.000 kr, vilket enligt hans uppfattning utgjorde byggnadens dagsvärde omedelbart före skadetillfället. För det fall att ersättningen, i strid med J:s uppfattning, ska beräknas med hänsyn till reparationskostnaden, gjorde J i andra hand gällande att avdrag ska göras med 15 % för värdeökning.

3.2 Underinstanserna

Såväl tingsrätten som hovrätten ansåg att det Länsförsäkringar tillkommande skadeståndet skulle beräknas med utgångspunkt i reparationskostnaden om cirka 3.800.000 kr. Från detta belopp valde domstolarna att göra avdrag för värdeökning med 10 (tingsrätten) respektive 15 (hovrätten) %.

3.3 Högsta domstolen

3.3.1 *Utgångspunkterna*

Högsta domstolen konstaterade att parterna var ense om *att* den faktiska reparationskostnaden om cirka 3.800.000 kr utgjorde ett skäligt belopp för att återställa den brandskadade byggnaden, *att* det skulle ha kostat 4.700.000 kr att bygga en helt ny och i övrigt likvärdig byggnad *samt att* byggnaden inte hade något restvärde i skadat skick.¹⁷

Vidare konstaterade Högsta domstolen att J, till stöd för att dagsvärdet på byggnaden omedelbart före branden var 1.500.000 kr, åberopat ett skriftligt värderingsutlåtande samt att ett muntligt förhör med värderingsmannen givit vid handen att även byggnadens försäljningsvärdet uppgick till detta belopp. Härutöver konstaterade Högsta domstolen att Länsförsäkringar anfört att byggnadens dagsvärde var högre än 1.500.000 kr, men att ingen bevisning åberopats till stöd för detta påstående.¹⁸

¹⁷ Se punkt 5 i Högsta domstolens dom.

¹⁸ Se punkt 6–7 i Högsta domstolens dom.

Slutligen konstaterade Högsta domstolen att hovrättens dom överklagats av enbart J, innebärande att Länsförsäkringar godtagit att en ersättning som beräknas med utgångspunkt i reparationskostnaden ska reduceras med 15 % för värdeökning.¹⁹

Den fråga som Högsta domstolen hade att ta ställning till inskränktes således i princip till huruvida Länsförsäkringar skulle tilldömas en ersättning beräknad med utgångspunkt i kostnaden för reparation trots att denna kostnad vida överstiger den skadade byggnadens påstådda värde omedelbart före skadetillfället.

3.3.2 Bedömningen

Utgångspunkten för Högsta domstolens bedömning utgörs av den sedan tidigare gällande huvudregeln, att ”den skadelidande inte har rätt till ersättning för kostnaden för en reparation, om den är högre än kostnaden för en återanskaffning av likvärdig egendom eller överstiger föremålets värde i oskadat skick” men att den skadelidande kan ”ha rätt till ersättning på grundval av en reparation även i sådana fall, nämligen när det finns särskilda omständigheter”.²⁰

Ytterligare en utgångspunkt för Högsta domstolens resonemang utgörs av att utredningen i målet givit vid handen att ett förvärv av en likvärdig ekonomibyggnad inte varit möjligt.²¹ Den fråga som domstolen har att ta ställning till gäller således huruvida reparationskostnaden i sådana fall ska kunna ersättas trots att den skadade egendomens dags- eller försäljningsvärde är lägre.²²

Utgångspunkten när denna fråga ska besvaras är enligt Högsta domstolen att ”skadeståndets funktion som restitution primärt tar sikte på ett återställande ur ett ekonomiskt perspektiv – inte till att den skadelidande ska försättas i samma faktiska läge som före skadan”. Detta ger naturligtvis stöd för att reparationskostnadsersättningen, i enlighet med gällande huvudregel, inte borde tillåtas överstiga den skadade byggnadens värde. Icke desto mindre måste emellertid ersättning för reparationskostnaden enligt domstolen ”i vissa fall kunna utgå även när kostnaden är högre än egendomens värde”.²³

¹⁹ Se punkt 8 i Högsta domstolens dom.

²⁰ Se punkt 16 i Högsta domstolens dom.

²¹ Se punkt 21 i Högsta domstolens dom.

²² Se punkt 17 i Högsta domstolens dom.

²³ Se punkt 18 i Högsta domstolens dom.

Ett sådant fall utgörs enligt domstolen av situationer ”där reparationen kan förhindra uppkomsten av andra omkostnader och inkomstförluster och därför bedöms kunna utgöra en faktisk skadebegränsning”.²⁴

Ett annat fall, ”där reparationskostnaden kan tänkas bli ersatt, är när reparation utgör det enda sättet för en rörelseidkare att återställa det tidigare läget, därför att det saknas möjligheter att skaffa någon annan egendom som fyller en jämförbar funktion i ekonomiskt hänseende”. En förutsättning för undantag från huvudregeln i denna situation är emellertid ”att en reparation verkligen har genomförts eller med stor sannolikhet kommer att genomföras”. Även om dessa båda förutsättningar är uppfyllda bör ersättning dock inte kunna utgå för reparationskostnaden ”om det vid ett objektivt betraktelsesätt framstår som oskäligt”.²⁵

Med sikte på det i målet aktuella fallet konstaterade Högsta domstolen att eftersom förvärv av en likvärdig ekonomibyggnad inte var möjlig så var den skadelidandes handlingsalternativ för att kunna bedriva den tidigare verksamheten begränsade till att antingen reparera den befintliga byggnaden (till en kostnad av cirka 3.800.000 kr) eller att bygga en ny (till en kostnad av 4.700.000 kr). Mot denna bakgrund ansågs den skadelidandes intresse av att reparera byggnaden som i och för sig befogat. Till detta kom att reparationen hade utförts och att kostnaden härför inte hade ifrågasatts av J.²⁶

Samtidigt konstaterade Högsta domstolen att reparationskostnaden med betydande belopp översteg påstått dags- och försäljningsvärde. Vid bedömningen av huruvida ett skadestånd beräknat på reparationskostnaden av denna anledning kunde anses oskäligt skulle, enligt domstolen, beaktas (a) ”styrkan av den skadelidandes ekonomiska intresse av att kunna fortsätta sin näringsverksamhet så som tidigare och skadevållarens intresse av att inte behöva betala en högre ersättning än som ekonomiskt svarar mot den skada som han har orsakat” samt (b) ”den osäkerhet i värderingen som föreligger”.²⁷

Sammantaget ansåg Högsta domstolen att ett skadestånd beräknat grundval av reparationskostnaden inte kunde anses oskäligt. Till grund härför angav domstolen särskilt ”att ekonomibyggnaden användes i näringsverksamhet bedriven på fastigheten och att återanskaffning av likvärdig egendom inte var möjlig”.²⁸

²⁴ Se punkt 19 i Högsta domstolens dom.

²⁵ Se punkt 20 i Högsta domstolens dom.

²⁶ Se punkt 21 i Högsta domstolens dom.

²⁷ Se punkt 23 i Högsta domstolens dom.

²⁸ Se punkt 23 i Högsta domstolens dom.

Vid detta förhållande skulle det skadestånd som J hade att utge till Länsförsäkringar sålunda beräknas med utgångspunkt i reparationskostnaden trots att denna kostnad med betydande belopp överstiger den skadade byggnadens påstådda värde.

4. Analys och utvärdering

4.1 Utgångsläget: huvudregeln och undantaget beträffande skada på sällskapsdjur

Utgångsläget inför Högsta domstolens här ifrågakarande dom var, i enlighet med vad som redan framgått, att den skadelidande, av hänsyn till den skadeståndsskyldiges berättigade krav på rättssäkerhet, som huvudregel inte äger rätt till ersättning motsvarande kostnaden för reparation av skadad egendom i den mån denna kostnad överstiger det skadade föremålets värde efter avdrag eventuellt restvärde. Det var också klart att denna huvudregel kan åsidosättas om det föreligger särskilda skäl. Vidare hade NJA 2001 s 65 I och II givit vid handen att särskilda skäl under vissa förutsättningar kan föreligga vid skada på sällskapsdjur.

4.2 De nya undantagen

I den här aktuella domen klargör Högsta domstolen att särskilda skäl att acceptera en reparationskostnadsersättning som överstiger det skadade föremålets värde efter avdrag för efter skadan föreliggande restvärde kan föreligga också för det fall att *likvärdig egendom inte kan anskaffas*. Detta förutsätter emellertid

- (a) antingen att reparationen kan förhindra uppkomsten av andra omkostnader och inkomstförluster och därför bedöms kunna utgöra faktisk skadebegränsning
- (b) eller att reparation utgör det enda sättet för en rörelseidkare att återställa det tidigare läget, därför att det saknas möjligheter att skaffa någon annan egendom som fyller en jämförbar funktion i ekonomiskt hänseende, varvid det emellertid krävs dels att reparation verkligen genomförts eller med stor sannolikhet kommer att genomföras, dels att det vid ett objektivt betraktelsesätt inte framstår som oskäligt att skadeståndet bestäms på grundval av reparationskostnaden.

Undantaget under (a) benämns i det följande ”Skadebegränsningsundantaget” medan undantaget under (b) ges benämningen ”Rörelseidkarundantaget”.

4.2.1 Skadebegränsningsundantaget

Enligt 5 kap 7 § SKL ska ett skadestånd avseende sakskada omfatta inte endast sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, utan även annan kostnad till följd av skadan samt inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet. Till detta kommer att den skadelidande har en plikt vidta de åtgärder som rimligen kan begäras för att begränsa omfattningen av inträffad skada.²⁹ Därvid avses omfattningen av den ersättningsgilla skadan totalt sett.³⁰ Om att kostnader för skadebegränsande åtgärder omfattas av ersättningsansvaret råder inte någon som helst tvekan.³¹ Mot denna bakgrund kan det konstateras att Skadebegränsningsundantaget på intet sätt äventyrar den skadeståndsskyldiges rättssäkerhet såtillvida att denne riskerar att tvingas utge ett större belopp än som svarar mot inträffad skada. Detta undantag är därför inte på något sätt kontroversiellt. Rimligen är det tillgängligt i också andra situationer än den som Högsta domstolen pekar ut, det vill säga i också andra situationer än sådana där likvärdig egendom inte kan anskaffas.

4.2.2 Rörelseidkarundantaget

Till stöd för Högsta domstolens avgörande anförs emellertid, av domskälens utformning att döma, inte Skadebegränsningsundantaget, utan Rörelseidkarundantaget.³² Grundförutsättningen för tillämpning av detta undantag, att reparation utgör det enda sättet för en skadelidande rörelseidkare att återställa det tidigare läget, därför att det saknas möjligheter att skaffa någon annan egendom som fyller en jämförbar funktion i ekonomiskt hänseende,

²⁹ Denna så kallade skadebegränsningsplikt behandlas utförligt i Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 175 ff med vidare hänvisningar.

³⁰ Jfr Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 187 ff.

³¹ Detta framgår rent av explicit i prop 1972:5, s 580.

³² Jfr Andersson, Ersättningsbestämningsfrågor (VI) – reparationskostnad utöver egendomens värde såsom begränsningsåtgärd i näringsverksamhet, InfoTorg Juridik den 8 december 2016, där författaren å ena sidan tycks hålla med om att domskälen ger vid handen att utgången i målet inte baseras på Skadebegränsningsundantaget utan på Rörelseidkarundantaget, men ändå tycks mena att Högsta domstolen måste ha resonerat i termer av skadebegränsning utan att det alls framgår. Den följande framställningen baseras inte på en sådan tämligen vidlyftig läsning mellan raderna utan på vad Högsta domstolen faktiskt skrivit i sin dom.

är utan något som helst tvivel uppfyllt. Den tillkommande förutsättningen, att reparation verkligen genomförts (eller med stor sannolikhet kommer att genomföras), likaså.

Besvärligare är den tredje förutsättningen, att det vid ett objektivt betraktelsesätt inte framstår som oskäligt att skadeståndet bestäms på grundval av reparationskostnaden. Trots att reparationskostnaden med ett betydande belopp överstiger den skadade byggnadens påstådda dags- och försäljningsvärde anser emellertid Högsta domstolen att också denna förutsättning kan anses vara uppfyllt. Uppenbarligen har ”den skadelidandes ekonomiska intresse av att kunna fortsätta sin näringsverksamhet så som tidigare” tillsammans med ”den osäkerhet i värderingen som föreligger” ansetts väga tyngre än ”skadevållarens intresse av att inte behöva betala en högre ersättning än som ekonomiskt svarar mot den skada som han har orsakat”.³³

Till stöd för denna avvägning anför domstolen inte annat än att ”ekonomibyggnaden användes i näringsverksamhet bedriven på fastigheten och att återanskaffning av likvärdig egendom inte var möjlig”.³⁴ Avgörande betydelse vid skälighetsbedömningen synes således ha tillmätts det förhållandet att den nyss nämnda grundförutsättningen för att Rörelseidkarundantaget alls ska vara tillämpligt ansetts uppfyllt. Vid detta förhållande skulle det med visst fog kunna ifrågasättas huruvida det uppställda skälighetsrekvisitet givits mer än marginell betydelse.

Mot denna bakgrund kan domen närmast sägas signalera att en rörelseidkare som åsamkats sakskada på egendom som inte kan substitueras med likvärdig begagnad egendom och som därför har reparerat egendomen trots att kostnaden för reparation vida överstiger egendomens värde, i normalfallet äger rätt till skadestånd beräknat med utgångspunkt i reparationskostnaden.

Med en sådan tolkning kan domen få tämligen långtgående konsekvenser. I det här aktuella fallet var det fråga om skada på en gammal byggnad. I sådana fall är svårigheten att återanskaffa motsvarande begagnad egendom helt uppenbar. Men inte helt sällan torde motsvarande problem aktualiseras också vid skada på lösöre, nämligen så snart den skadade egendomen är specialanpassad med sikte på behovet hos en snävt begränsad målgrupp.³⁵ Också i sådana fall kan således Högsta domstolens här ifrågavarande dom sägas ge stöd för att den skadelidande äger rätt till ersättning baserad på kostnaden

³³ Se punkt 23 i Högsta domstolens dom.

³⁴ Se punkt 23 i Högsta domstolens dom.

³⁵ Se Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 126 f.

för reparation trots att denna överstiger den skadade egendomens värde efter avdrag för restvärde.³⁶

I ett avseende måste Rörelseidkarundantaget emellertid anses vara tydligt avgränsat. Det tar nämligen enbart sikte på situationer där den skadelidande utgörs av just en rörelseidkare. Samtidigt kan emellertid denna avgränsning starkt ifrågasättas. Det är nämligen svårt att finna några substantiella skäl till varför en skadelidande privatperson inte ska ges samma möjlighet till reparation på den skadeståndsskyldiges bekostnad som en skadelidande rörelseidkare. Vid framtida prövningar lär denna avgränsning av sådana skäl vara svår att upprätthålla³⁷ med följd att det ifrågavarande undantagets tillämpningsområde kan komma att expandera ytterligare.³⁸

4.3 Kan domen anses välgrundad?³⁹

Enligt min uppfattning är emellertid en rättsutveckling som innebär att Rörelseidkarundantaget ges ett omfattande tillämpningsområde på intet sätt önskvärd. Den skälighetsbedömning som ligger till grund för Högsta domstolens här ifrågavarande dom måste nämligen anses vara mycket svagt grundad. Gällande huvudregel innebär, som redan framgått, att reparationskostnadsersättning ej tillåts överstiga den skadade egendomens värde efter

³⁶ Jfr hovrättsfallet i RFS A 2002:20. I detta fall hade en bil avsedd för liktransporter skadats. Den skadelidande bilägaren (X) yrkade att skadevällaren (A) skulle utge skadestånd med drygt 25.000 kr vilket motsvarade kostnaden för reparation av bilen. A gjorde i fråga om skadeståndets storlek en invändning om att bilen redan före skadan till följd av ålder och skick saknat ekonomiskt värde. Icke desto mindre medgav A emellertid att utge 6.000 kr. Hovrätten konstaterade att bilen vid tidpunkten för skadan varit i drift i X:s rörelse och att bilen således borde ha haft ett visst inte helt obetydligt ekonomiskt värde oavsett att den var angripen av rost. Vidare konstaterade hovrätten att parterna var överens om att det för bilar av ifrågavarande slag i princip torde saknas en andrahandsmarknad vilket fick till följd att det måste vara mycket svårt för X att för ett mindre belopp anskaffa en ersättningsbil. Mot denna bakgrund dömdes A att betala det yrkade beloppet till X. I fråga om detta rättsfall kan hänvisning göras till Bengtsson, Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001–2003, SvJT, 2004, s 841 f samt Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 126 ff.

³⁷ En helt annan sak är att förutsättningarna för att tillämpa Skadebegränsningsundantaget lär vara betydligt större för det fall att den skadelidande är rörelseidkare, eftersom en skada i sådana fall typiskt sett orsakar kostnader och/eller inkomstförluster i betydligt större omfattning än för det fall att den skadelidande är privatperson.

³⁸ Varvid det också blir nödvändigt att ge undantaget en annan benämning än den som nyttjas i förevarande sammanhang.

³⁹ Delar av detta avsnitt baseras på Radetzki, Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2 uppl, Stockholm, 2012, s 127 f.

avdrag för eventuellt restvärde. Om denna regel hade upprätthållits av Högsta domstolen så skulle den skadelidande (och i förlängningen Länsförsäkringar) inte ha erhållit ersättning beräknad med utgångspunkt i kostnaden för reparation av den skadade byggnaden. I stället skulle ersättningen ha motsvarat byggnadens betydligt lägre värde. För att inte stå utan byggnad skulle den skadelidande sålunda ha tvingats att själv göra ett kapitaltillskott. Detta hade naturligtvis varit olyckligt. Frågan är emellertid om detta förhållande kan anses motivera att den skadeståndsskyldige, i strid med gällande huvudregel, döms att utge reparationskostnadsersättning utöver den värde-minskning som uppkommit till följd av inträffad skada. Det främsta skälet till ett nekande svar på denna fråga utgörs, i enlighet med vad som redan framgått, av hänsyn till den skadeståndsskyldiges rättssäkerhet. 5 kap 7 § SKL vilar på principen om full ersättning för den skadade egendomens värde. Om den skadeståndsskyldige döms att utge reparationskostnadsersättning utöver den minskning av egendomens värde som skadan medfört innebär det att denne tvingas utge överkompensation. Något absolut hinder mot utdömandet av överkompensation föreligger naturligtvis inte. Rimligen bör emellertid mycket starka skäl krävas för en sådan åtgärd.

Tillräckliga skäl att avvika från huvudregeln ansågs emellertid föreligga i NJA 2001 s 65 I och II. I dessa båda fall var det emellertid fråga om skada på en mycket speciell typ av egendom, nämligen levande sällskapsdjur som inte ansågs jämförbara med döda ting. För många skulle det av allt att döma te sig stötande om de skadeståndsskyldiga med framgång hade kunnat åberopa att de skadelidande, i stället för att låta vårda de skadade djuren, omedelbart borde ha avlivat dessa och anskaffat nya i deras ställe.⁴⁰ De skäl som anförts av Högsta domstolen i det här aktuella avgörandet, som i korthet går ut på att den skadelidande rörelseidkaren bör ges möjlighet att utan eget kapitaltillskott reparera den skadade byggnaden, kommer enligt min uppfattning inte i närheten av den styrka som de skäl som Högsta domstolen anförde i 2001 års avgöranden hade.

Till det nu sagda kommer att Högsta domstolens prioritering av den skadelidandes intresse av att utan eget kapitaltillskott kunna reparera den skadade byggnaden framför J:s intresse av att inte behöva utge överkompensation, synes bygga på ett inte oväsentligt förbiseende. Domstolen uttalar att den skadelidandes handlingsalternativ för att kunna bedriva den tidigare verksamheten vidare efter branden var begränsade till att antingen reparera

⁴⁰ Se Andersson, Skyddsändamål och adekvans, Uppsala, 1993, s 488 f.

den befintliga byggnaden eller att bygga en ny.⁴¹ Det kan inte råda någon tvekan om att ytterligare ett handlingsalternativ måste ha varit att sälja den ifrågavarande fastigheten och att därefter köpa en annan fastighet med likvärdiga och för verksamheten nödvändiga byggnader, varefter verksamheten hade kunnat bedrivas på denna fastighet i stället. Av allt att döma hade emellertid ett sådant förfarande medfört såväl kostnader som inkomstförlust/intrång i näringsverksamhet av betydande omfattning. I den mån förfarandet vidtagits för att bibehålla verksamhetens lönsamhet råder det emellertid inte någon tvekan om att ersättning för dessa skadebegränsnings syftande förluster hade kunnat erhållas från J. Och i den mån dessa förluster hade kunnat beräknas bli så höga att det skulle vara billigare att reparera den skadade byggnaden, så skulle reparationskostnaden vara ersättningsgill med stöd av Skadebegränsningsundantaget.⁴²

Mot bakgrund av att ett godtagbart skydd för den skadelidande sålunda hade kunnat uppnås också utan tillämpning av Rörelseidkarundantaget framstår utfallet av Högsta domstolens skälighetsavvägning, som innebär att den skadelidandes intresse av att utan eget kapitaltillskott kunna reparera den skadade byggnaden prioriteras framför J:s intresse av att inte behöva utge överkompensation, som särskilt svagt grundad. Även om domskälen inte ger något egentligt stöd härför är det svårt att frigöra sig från tanken att domstolens skälighetsavvägning till stor del styrts av det förhållandet att J:s skadeståndsansvar omfattades av en ansvarsförsäkring. Om detta är riktigt har domstolen emellertid enligt mitt förmenande gjort det alltför lätt för sig.

5. Sammanfattande synpunkter

Sammanfattningsvis har den nu genomförda analysen givit vid handen att det finns en uppenbar risk för att det Rörelseidkarundantag som etableras i NJA 2016 s 945 får ett tämligen vidsträckt tillämpningsområde. Samtidigt har det konstaterats att domen är svagt grundad och därför bör tolkas restriktivt. I den fortsatta rättstillämpningen bör Rörelseidkarundantaget hållas i mycket strama tyglar.

⁴¹ Se punkt 21 i Högsta domstolens dom.

⁴² Jfr Andersson, Ersättningsbestämningsfrågor (VI) – reparationskostnad utöver egendomens värde såsom begränsningsåtgärd i näringsverksamhet, InfoTorg Juridik den 8 december 2016, där författaren för fram hypotesen att det i själva verket är ett resone-mang av detta slag som varit avgörande för utgången i målet, låt vara att detta inte alls framgår av domskälen.

